

Katarzyna Wojtaszyn, Agnieszka Kacperczyk

Świadek koronny. 15 lat doświadczeń

Instytucja świadka koronnego w polskim ustawodawstwie prawnym funkcjonuje już blisko 15 lat, jednak w dalszym ciągu realizacja czynności z jego udziałem nasyca wiele problemów, zwłaszcza proceduralnych. Niniejsze opracowanie jest próbą przybliżenia zagadnień prawnych związanych z instytucją świadka koronnego, a także praktycznych aspektów jej stosowania, istotnych z punktu widzenia pracy organów procesowych.

1. Geneza

Świat

Korzenie instytucji świadka koronnego sięgają osiemnastowiecznej Anglii, a konkretnie instytucji *approverment*, która wtedy stanowiła część systemu *Common Law*. Występujący wówczas w procesie sprawca - *approver*, był gotowy przyznać się do zarzucanych mu czynów i wydać pozostałych współsprawców w zamian za ulaskawienie. Jednak warunkiem ulaskawienia było skazanie przez sąd wszystkich osób przez niego oskarżonych. W razie ich uniewinnienia, ów *approver* był skazywany na karę śmierci. Sam termin *świadek koronny* również wywodzi się z języka angielskiego i odpowiada pojęciu *to turn King's – Queen's evidence*, a odnosi się wyłącznie do tych świadków, którzy współpracują z oskarżycielem (świadkowie oskarżenia), będąc jednocześnie podejrzanymi lub oskarżonymi w danej sprawie¹. Zasadniczą przyczyną, która determinowała wprowadzenie instytucji świadka koronnego do systemów prawnych różnych państw, była zawsze lawinowo rosnąca liczba przestępstw, szczególnie brutalnych, dokonywanych przez zorganizowane grupy oraz powszechna bezradność wymiaru sprawiedliwości w walce z tym zjawiskiem. Pionierem w tej dziedzinie stały się Stany Zjednoczone, w których już w 1857 r. wydano pierwszą ustawę dotyczącą szczególnej ochrony świadka. Akt ten w dość ograniczony sposób regulował aspekt praktyczny, gdyż ograniczał się wyłącznie do świadków składających zeznania przed Kongresem i jego komisjami. Na przestrzeni wieku w amerykańskim prawodawstwie dochodziło do wielu zmian i poprawek tej regulacji, ostatecznie jednak w 1970 r. przyjęta została ustawa o zwalczaniu przestępczości zorganizowanej (*Organized Crime Control Act*). Była ona uważana za jeden z efektywniejszych mechanizmów umożliwiających skuteczne oskarżanie sprawców działających w zorganizowanych grupach przestępczych. W 1971 r. w USA wdrożono pierwszy federalny program ochrony świadka (WITSEC). Pierwotną ideą było zapewnienie bezpieczeństwa świadkom oskarżenia zeznającym w sprawach o łapownictwo, pranie pieniędzy, handel narkotykami czy terroryzm. W praktyce jednak program ochrony zaczął być stosowany nie tylko wobec świadków koronnych i ich najbliższych, lecz także wobec zwykłych świadków zeznających w sprawach o najgroźniejsze przestępstwa². Na przestrzeni 25 lat stosowania tej insty-

¹ B. Kurzępa, *Świadek koronny. Geneza instytucji*, Toruń 2005, s. 14.

² Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002.

tucji w USA, tj. do 1997 r., ogółem ochroną objęto 15 100 świadków i członków ich rodzin, a na podstawie złożonych zeznań wydano wyroki skazujące w 89 proc. sprawach karnych, na ogólną liczbę 9 tys. prowadzonych postępowań przygotowawczych, w których występowały świadkowie koronni.

Program ochrony świadka koronnego to każdorazowo ogromne przedsięwzięcie logistyczno-finansowe. Zapewnienie bezpieczeństwa osobom objętym programem jest bardzo kosztowne. Przeciętny roczny koszt amerykańskiego programu ochrony świadków oscyluje pomiędzy 33 a 73 mln dolarów. Przy jego realizacji zatrudnionych jest na pełnych etatach 199 agentów. Koszt objęcia jednego świadka i jego rodziny programem ochrony szacuje się na około 150 tys. dolarów. W 1997 r. budżet programu wynosił 61,8 mln dolarów, z czego 41,6 mln przeznaczono na pokrycie wydatków bezpośrednio dotyczących ochrony świadków³.

We Włoszech, w kolebce przestępczości zorganizowanej, próby walki z tego rodzaju przestępczością prowadzone metodami tradycyjnymi okazały się bezskuteczne. Zasadniczym problemem utrudniającym walkę z działalnością mafii była hermetyczność tego środowiska, która nie dawała szans na dokonanie wewnętrznej penetracji i rozbicia struktury. Jedynym rozwiązaniem było pozyskanie do współpracy członka organizacji przestępczej. Dlatego też zdecydowano się na wprowadzenie do włoskiego systemu prawnego instytucji świadka koronnego (*pentito*). Na wyniki nie trzeba było długo czekać. Ochroną państwa do 1998 r. objętych zostało 6241 osób (1244 to „skruszeni mafiosi”, pozostali to członkowie ich rodzin), które zeznawały przed sądem przeciwko członkom zorganizowanych struktur przestępczych. Ponad 1170 zeznających było członkami organizacji przestępczych (430 – sycylijskiej Cosa Nostry, 224 – neapolitańskiej Camorry, 158 – kalabryjskiej N'drangetty, 101 – Sacra Corona Unity). Tylko 67 spośród zeznających to świadkowie, którzy sami nie popełnili przestępstwa. Minister Spraw Wewnętrznych Włoch, Giorgio Neapolitano twierdzi, iż „skruszeni” okazali się bardzo skutecznym narzędziem w walce z przestępczością zorganizowaną. Instytucję świadka koronnego we Włoszech wprowadzono ustawą z 29 maja 1982 r. o środkach zmierzających do ochrony porządku konstytucyjnego⁴. Jak każdy system ochrony świadka koronnego, również włoski, wymaga sprawnego postępowania wielu organów państwowych zaangażowanych w jego realizację oraz dużych nakładów finansowych. Przykładowo – w 1991 r. wydatkowano na ten cel 10,25 mld lirów, natomiast w 1999 r. koszt programu sięgał 16 mld lirów⁵.

Instytucja świadka koronnego, choć bardzo skuteczna, nie jest jednak we wszystkich krajach „złotym środkiem” na pokonanie przestępczości zorganizowanej. Obrazowo pokazuje to historia losów tego instrumentu prawnego w niemieckim prawodawstwie. W RFN instytucję świadka koronnego wprowadzono ustawą z 28 lipca 1981 r. o środkach odurzających. Następnie, poprzez przyjęcie ustaw: o wprowadzeniu przepisów dotyczących świadków koronnych w sprawach o przestępstwa terrorystyczne (ustawa z 9 czerwca 1989 r.) oraz o zwalczaniu przestępczości zorganizowanej (z 28 października 1994 r.), ustawodawca rozszerzył zakres stosowania tej instytucji także na inne przestępstwa. Istotnym elementem w niemieckim procesie jest potwierdzenie zeznań świadka koronnego przez przeprowadzenie innych dowodów i środków dowodowych, a zwłaszcza

³ B. Kurzępa, *Świadek koronny...*, s. 28.

⁴ W. Jasiński, D. Polakowski, *Świadek koronny - nowy instrument w walce z przestępczością zorganizowaną*, „Monitor Prawniczy” nr 7/1998, s. 253.

⁵ B. Kurzępa, *Świadek koronny...*, s. 39.

dowodów rzeczowych. Przeprowadzone w Niemczech badania wykazały, że 50,6 proc. sędziów, prokuratorów, policjantów i adwokatów dostrzega niebezpieczeństwo złożenia przez świadków koronnych fałszywych zeznań. Dlatego też instytucja świadka koronnego budzi sporą niechęć wśród funkcjonariuszy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości⁶. Ze względu na gwałtowny rozwój przestępczości zorganizowanej, brutalizację, duże szkody materialne oraz widoczny spadek poczucia bezpieczeństwa wśród obywateli Niemiec, ustawodawca niemiecki zmuszony będzie przyjąć bardziej radykalne rozwiązania prawne w zakresie korzystania z omawianej instytucji, a przede wszystkim wprowadzić regulacje dotyczące ochrony świadków koronnych⁷.

Na podstawie danych z 1992 r., na terenie Niemiec ochroną objęto 657 świadków, a dla dalszych 372 osób opracowano specjalne programy ochrony. W 1993 r. takich przypadków było 544, a ochroną objęto łącznie 657 osób. Wśród wymienionych 43 proc. stanowili cudzoziemcy oraz ofiary przestępstw i świadkowie koronni⁸.

Ustalenie i podanie aktualnych danych dotyczących ilości osób objętych programami ochrony czy też kwot, które na ten cel są wydatkowane przez polski wymiar sprawiedliwości, nie jest możliwe, gdyż w świetle obowiązujących przepisów dane te objęte są tajemnicą.

Polska

Transformacja ustrojowa w Polsce z początkiem lat 90. ubiegłego wieku przyniosła grupom przestępczym nowe możliwości popełnienia przestępstw w ramach zorganizowanych grup, a jednocześnie wymusiła na organach ścigania porzucenie dotychczasowych metod stosowanych w walce z przestępczością, pozyskiwaniem informacji o sprawcach i przestępstwach stosowane i realizowane na nowych zasadach metody zdobywania dowodów winy sprawców najcięższych przestępstw okazały się niewystarczające do skutecznej walki z nowymi i trudnymi do rozpoznania formami przestępczości zorganizowanej⁹. Zarówno liczba powstających zbrojnych grup przestępczych, porachunki gangsterskie, do których dochodziło na ulicach polskich miast, jak również rozmiary wyrządzonych szkód materialnych, dokonywanych nie tylko wobec pojedynczych przedstawicieli nowo rozwijającej się sfery gospodarczej, ale głównie na szkodę skarbu państwa, zmusiło młodą demokrację do podjęcia działań na rzecz wprowadzenia do polskiego prawodawstwa skutecznych środków prawnych. Dlatego też, mimo wielu krytycznych uwag płynących ze środowisk przedstawicieli doktryny praktyków oraz publicystów, zdecydowano się na sięgnięcie po nowe rozwiązania, z powodzeniem stosowane od wielu lat przez państwa Europy Zachodniej i USA. Dość odważnie, jak na tradycyjny i konserwatywny polski model pracy wykrywczej, wprowadzono do postępowania karnego między innymi instytucję świadka koronnego. *Ustawa z 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym* dała organom ścigania możliwość korzystania z zeznań osób, które, będąc współsprawcą przestępstwa lub członkiem zorganizowanej grupy, w zamian za „odstąpienie” od kary

⁶ Tamże, s. 49.

⁷ Tamże, s. 49.

⁸ Tamże, s. 47.

⁹ Zob. szerzej: P. Bortkiewicz, *Ocena etyczna nadzwyczajnych instrumentów władzy państwowej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej ze szczególnym uwzględnieniem instytucji świadka koronnego*, w: *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, red. E. W. Pływaczewski, Kraków 2005, s. 149 nn.

zdecydują się ujawnić swoją rolę w przestępstwie i złożyć zeznania pozwalające sporządzić akt oskarżenia w stosunku do głównych sprawców. Instytucja ta pozwoliła na rozbicie solidarności wewnątrz zorganizowanych struktur przestępczych, ujawnienie i postawienie w stan oskarżenia szefów, organizatorów i uczestników przedsięwzięć o charakterze mafijnym. Od tamtego czasu ustawa ta była dwukrotnie nowelizowana¹⁰. W dniu 31 sierpnia 2006 r. weszła w życie *Ustawa z dnia 22 lipca 2006 r. o zmianie ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych*¹¹ wprowadzając do polskiego porządku prawnego na stałe instytucję świadka koronnego.

Jako jeden z wielu instrumentów w walce z zorganizowaną przestępczością, instytucja ta w dalszym ciągu budzi wiele kontrowersji. Udostępnione przez Zarząd Ochrony Świadka Koronnego Centralnego Biura Śledczego KGP statystyki pokazują, że na przestrzeni kilkunastu lat, stosowanie ustawy doprowadziło do rozbicia wielu grup przestępczych. Analiza dotyczy wszystkich pozyskanych w okresie od 1998 r. do 2008 r. świadków koronnych, tj. ok. 100 osób.

Według udostępnionych danych 84 proc. świadków było szeregowymi członkami grup przestępczych, niecałe 1,5 proc. ohrzczone mianem księgowych gangów, 11 proc. nazwano kapitanami (łącznicy pomiędzy zarządami gangów a żołnierzami), a niecałe 3 proc. należało do kierownictwa grup.

Na podstawie ich zeznań zatrzymano prawie 3,5 tys. podejrzanych, którym postawiono ponad 11 tys. zarzutów, w tym 103 zabójstwa, 121 porwań, 1193 wymuszeń rozbójniczych, 601 fałszerstw dokumentów i pieniędzy. Wartość mienia odzyskanego dzięki ich zeznaniom oszacowano na ponad 34 mln zł. Tytułem zabezpieczenia majątkowego na poczet grozących im kar i środków karnych zabezpieczono majątek o wartości ponad 30 mln zł.

Najliczniejszą grupą świadków koronnych w momencie wdrożenia ich do programu to osoby w wieku 31–40 lat (57 proc.). W przedziałach 20–30 lat i powyżej 50 lat – po 9 proc. W wieku 41–50 lat było 25 proc. skruszonych przestępców.

¹⁰ *Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym* pierwotnie weszła w życie z 1 stycznia 1998 r. na okres 3 lat. *Ustawą z dnia 6 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy o świadku koronnym* wprowadzono kilka zmian, m.in. wydłużono okres obowiązywania ustawy do 1 września 2006 r. Nowelizacją tą wprowadzono także kilka istotnych zmian, np. na wniosek świadka koronnego wprowadzono obligatoryjny obowiązek wyłączenia jawności rozprawy na czas jego przesłuchania (dotychczas zgodnie z treścią art. 13 ustawy o świadku koronnym sąd, na wniosek świadka koronnego mógł wyłączyć jawność rozprawy na czas jego przesłuchania); pozostałe zmiany odnoszą się do zakresu i sposobu ochrony udzielanej świadkom koronnym i osobom dla nich najbliższym – osobom tym umożliwiono uzyskanie innej formy pomocy niż w dotychczasowym brzmieniu ustawy (ochrona, pomoc z zakresie zmiany miejsca pobytu, zatrudnienia, wyrobienie dokumentów umożliwiających używanie innych niż własne danych osobowych) – jak przeprowadzenie zabiegu chirurgicznego usuwającego charakterystyczne elementy wyglądu lub operacji plastycznej, wskazano dodatkowy organ – Dyrektora Generalnego Służby Więziennej jako właściwego do wykonania postanowień w zakresie ochrony osób odbywających karę pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanych, przebywających w zakładach karnych lub aresztach śledczych (dotychczas zgodnie z art. 18 ustawy o świadku koronnym organem właściwym do wykonania postanowień w zakresie ochrony był wyłącznie Komendant Główny Policji). Kolejna nowelizacja ustawy o świadku koronnym została wprowadzona *Ustawą z dnia 22 lipca 2006 r. o zmianie ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych* (Dz.U. z 2006 r., Nr 149, poz. 1078). Nowelizacja ta wprowadziła wiele istotnych zmian opisanych m.in. w niniejszym artykule, jak chociażby rozszerzono zakres przedmiotowy stosowania ustawy. Ustawą zniesiono także ograniczenia czasowe obowiązywania ustawy o świadku koronnym.

¹¹ *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 12 lutego 2007 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o świadku koronnym*, Dz.U. 2007 r., Nr 36, poz. 232.

Niemal połowa (45 proc.) świadków koronnych miała ukończone szkoły zawodowe, 26 proc. podstawowe, 24 proc. legitymowało się wykształceniem średnim, a zaledwie 1 proc. wyższym.

W trakcie trwania programu ochrony osoby te mają możliwość podnoszenia poziomu swojego wykształcenia - 8 proc. z nich uzyskało wykształcenie wyższe. Funkcjonariusze zajmujący się programem ochrony świadków i ich rodzin oceniają, że znaczna część świadków koronnych (powyżej 60 proc.) wychodząc z programu, nie powróci do poprzedniego stylu życia i że proces ich resocjalizacji można uznać za udany. Pozostali wykazują głównie postawę rozczeniową, targują się jedynie o finanse, nie myśląc o dalszej perspektywie życiowej¹².

W tym miejscu warto dodać, że Polska jest aktywnym członkiem grupy państw posiadających instrument prawny w postaci instytucji świadka koronnego oraz zaawansowany program jego ochrony. Do tej grupy zalicza się: Australię, Austrię, Czechy, Holandię, Irlandię, Kanadę, Litwę, Łotwę, Niemcy, RPA, Słowację, Stany Zjednoczone Ameryki, Szwecję, Wielką Brytanię, Węgry, Włochy. Państwami, które przygotowują się do realizacji przedsięwzięć związanych z instytucją są: Belgia, Chorwacja, Dania, Estonia, Hiszpania, Izrael, Kolumbia, Luksemburg, Rosja, Słowenia, Szwecja, Szwajcaria i Turcja.

Polska, na mocy bilateralnych umów międzynarodowych, prowadzi wielopłaszczyznową współpracę na rzecz walki z zorganizowaną przestępczością, a jednym z jej aspektów jest również współpraca dotycząca ochrony świadka koronnego.

2. Zakres przedmiotowy stosowania ustawy o świadku koronnym

W art. 1 ustawy o świadku koronnym wymieniono przestępstwa, przy których zwalczaniu możliwe jest stosowanie instytucji świadka koronnego (zgodnie z art. 1 ust. 1 przyjętej w 2006 r. nowelizacji ustawy o świadku koronnym – u.ś.k.)¹³.

- przestępstwo lub przestępstwo skarbowe popełnione w zorganizowanej grupie przestępczej albo związku mającym na celu popełnienie przestępstwa skarbowego¹⁴, a także
- przestępstwa określone w art. 228 § 1 i 3-6 Kodeksu karnego (kk)¹⁵,

¹² P. P., *Koronni pod lupą*, „Polityka” nr 8, 23.02.2008, s. 6.

¹³ *Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym*, Dz.U. z 2007 r., Nr 36, poz. 232 z późn. zm.

¹⁴ Aktualnie zakres stosowania ustawy o świadku koronnym nie ogranicza się wyłącznie do spraw o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe popełnionych w zorganizowanej grupie albo związku mającym na celu popełnianie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego.

¹⁵ Dz.U. 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm., art. 228 § 1, 3-6: § 1. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. § 3. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę za zachowanie stanowiące naruszenie przepisów prawa, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. § 4. Karze określonej w § 3 podlega także ten, kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, uzależnia wykonanie czynności służbowej od otrzymania korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy lub takiej korzyści żąda. § 5. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową znacznej wartości albo jej obietnicę, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12. § 6. Karom określonym w § 1-5 podlega odpowiednio także ten, kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej w państwie obcym lub w organizacji międzynarodowej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę lub takiej korzyści żąda, albo uzależnia wykonanie czynności służbowej od jej otrzymania.

- przestępstwa określone w art. 229 § 1 i 3-5 kk¹⁶,
- przestępstwo określone w art. 230 § 1 kk¹⁷,
- przestępstwo określone w art. 230a § 1 kk¹⁸,
- przestępstwa określone w art. 231 § 1 i 2 kk¹⁹,
- przestępstwa określone w art. 250a § 1 i 2 kk²⁰,
- przestępstwo określone w art. 258 kk²¹,
- przestępstwa określone w art. 296a § 1, 2 i 4 kk²²,

¹⁶ Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm., art. 229 § 1, 3-5: § 1 Kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną w związku z pełnieniem tej funkcji, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat. § 3 Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 działa, aby skłonić osobę pełniącą funkcję publiczną do naruszenia przepisów prawa lub udziela albo obiecuje udzielić takiej osobie korzyści majątkowej lub osobistej za naruszenie przepisów prawa, podlega karze pozbawienia wolności od roku do 10 lat. § 4 Kto osobie pełniącej funkcję publiczną, w związku z pełnieniem tej funkcji, udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej znacznej wartości, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12. § 5 Karom określonym w § 1-4 podlega odpowiednio także ten, kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej pełniącej funkcję publiczną w państwie obcym lub w organizacji międzynarodowej, w związku z pełnieniem tej funkcji.

¹⁷ Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm., art. 230 § 1: § 1 Kto, powołując się na wpływy w instytucji państwowej, samorządowej, organizacji międzynarodowej albo krajowej lub zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi albo wywołuje przekonanie innej osoby lub utwierdzając ją w przekonaniu o istnieniu takich wpływów, podejmuje się pośrednictwa w załatwieniu sprawy w zamian za korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

¹⁸ Dz.U. 1997, Nr 88, poz. 553 z późn. zm., art. 230a § 1: § 1 Kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej w zamian za pośrednictwo w załatwieniu sprawy w instytucji państwowej, samorządowej, organizacji międzynarodowej albo krajowej lub w zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi, polegające na bezprawnym wywieraniu wpływu na decyzję, działanie lub zaniechanie osoby pełniącej funkcję publiczną, w związku z pełnieniem tej funkcji, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

¹⁹ Dz.U. 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm., art. 231 § 1 i 2: § 1 Funkcjonariusz publiczny, który, przekazując swoje uprawnienia lub nie dopełniając obowiązków, działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2 Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

²⁰ Dz.U. 1997, Nr 88, poz. 553 z późn. zm., art. 250a § 1 i 2: § 1 Kto, będąc uprawniony do głosowania, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo takiej korzyści żąda za głosowanie w określony sposób, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2 Tej samej karze podlega, kto udziela korzyści majątkowej lub osobistej osobie uprawnionej do głosowania, aby skłonić ją do głosowania w określony sposób lub za głosowanie w określony sposób.

²¹ Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm., art. 258: § 1. Kto bierze udział w zorganizowanej grupie przestępczej albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Jeżeli grupa albo związek określony w § 1 mają charakter zbrojny, albo mają na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. § 3. Kto grupę, albo związek określone w § 1 w tym mające charakter zbrojny zakłada lub taką grupą albo związkiem kieruje, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. § 4. Kto grupę albo związek mające na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym zakłada lub taką grupą kieruje, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

²² Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553, art. 296a § 1, 2 i 4: § 1. Kto, pełniąc funkcję kierowniczą w jednostce organizacyjnej wykonującej działalność gospodarczą lub pozostając z nią w stosunku pracy, umowy zlecenia lub umowy o dzieło, żąda lub przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę w zamian za nadużycie udzielonych mu uprawnień lub niedopełnienie ciężącego na nim obowiązku mogące wyrządzić tej jednostce szkodę majątkową albo stanowiące czyn nieuczciwej konkurencji lub niedopuszczalną czynność preferencyjną na rzecz nabywcy lub odbiorcy towaru, usługi lub świadczenia, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Tej samej karze podlega, kto w wypadkach określonych w § 1 udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej. § 4. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 wyrządza znaczną szkodę majątkową, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

- przestępstwa określone w art. 46 ust. 1, 2 i 4, art. 47 oraz art. 48 ust. 1 i 2 *Ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie* (Dz.U. Nr 127, poz. 857 z 2010 r.)²³.

Podkreślenia wymaga fakt, że na gruncie pierwotnych przepisów ustawy o świadku koronnym (p.b.u.ś.k.)²⁴ zakres przedmiotowy stosowania ustawy był wyraźnie zawężony do konkretnych przestępstw, jak zabójstwa czy pranie pieniędzy, popełnionych w zorganizowanej grupie lub związku mającym na celu popełnianie przestępstw. Obecnie ustawodawca zrezygnował z wyliczenia katalogu kilkudziesięciu przestępstw, które, pomimo pozornie szerokiego zakresu stanowiły z jednej strony duże ograniczenie w wykorzystaniu instytucji świadka koronnego²⁵, z drugiej problem natury proceduralnej.

W praktyce śledczej sytuacja ta powodowała konieczność wyłączenia do odrębnego prowadzenia materiałów przeciwko świadkowi koronnemu w zakresie czynów, których dopuścił się, działając w zorganizowanej grupie przestępczej lub związku, jednak innych niż wymienione w art. 1 pierwotnego brzmienia ustawy o świadku koronnym. Obecne brzmienie art. 1 u.ś.k.²⁶ całkowicie wyeliminowało tę konieczność. Wprowadzenie otwartego katalogu przestępstw popełnianych w zorganizowanej grupie przestępczej lub związku zlikwidowało także pojawiające się w literaturze przedmiotu wątpliwości co do podwójnej roli świadka koronnego²⁷. Aktualnie świadek koronny musi przekazać pełne informacje na temat przestępczej działalności członków zorganizowanej grupy przestępczej lub związku²⁸, tym samym

²³ Dz.U. z 2010 r., Nr 127, poz. 857, art. 46 ust. 1, 2 i 4; ust. 1. Kto, w związku z zawodami sportowymi organizowanymi przez polski związek sportowy lub podmiot działający na podstawie umowy zawartej z tym związkiem lub podmiot działający z jego upoważnienia, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę lub takiej korzyści albo jej obietnicy żąda w zamian za nieuczciwe zachowanie mogące mieć wpływ na wynik tych zawodów, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. Ust. 2. Tej samej karze podlega, kto w wypadkach określonych w ust. 1 udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej. Ust. 4. Jeżeli sprawca czynu określonego z ust. 1 lub 2 przyjmuje korzyść majątkową znacznej wartości albo jej obietnicę lub udziela takiej korzyści albo jej obietnicy lub takiej korzyści albo jej obietnicy żąda, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

²⁴ *Ustawa z 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym*, Dz.U. z 1997 r., Nr 114, poz. 738.

²⁵ „Mimo rozbudowanej treści art. 1 u.ś.k. katalog zawartych w nim przepisów nie wydaje się zaspokajać wszystkich, dostrzeżonych i uzasadnionych specyfiką przestępczości zorganizowanej potrzeb. Na podstawie dotychczasowej praktyki należy uznać za wymagające pilnego rozważenia jego poszerzenie o dalsze przestępstwa. Chodzi w szczególności o takie czyny, jak: składanie fałszywych zeznań (art. 233 § 1 kk) i poplecznictwo (art. 239 § 1 kk). Są to zachowania typowe, warunkujące przynależność do grupy czy związku przestępczego. Jako zasadniczo wpływające na ich bezpieczeństwo, są wymuszane na członkach różnymi, niekiedy bardzo brutalnymi metodami. Równoległe ich celem jest zapewnienie wewnętrznej lojalności grupy albo związku nie tylko w odniesieniu do organów państwa, ale także grup konkurencyjnych. Z jednej strony wyjawiając wszystkie znane sobie szczegóły, stają się bardziej wiarygodni, z drugiej jednak owe szczegóły mogą – co zdarza się w praktyce – narazić ich na odpowiedzialność karną za przestępstwa nieobjęte katalogiem przewidzianym w art. 1 u.ś.k., a więc nieobjęte ekskulpacją na podstawie art. 9 u.ś.k.”, P. Korbal w: *Przestępczość zorganizowana. Świadek...*, s. 340-341.

²⁶ *Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku...*

²⁷ Na gruncie przepisów sprzed nowelizacji ustawy sierpniowej świadek koronny nie korzystał z praw określonych w art. 182-185 Kodeksu postępowania karnego w zakresie objętym katalogiem przestępstw wskazanych w art. 1 u.ś.k., co zaś do innych popełnionych przestępstw, lecz nie wymienionych w ww. przepisie prawnym, uprawnienia takie mu przysługiwały. W tym zakresie w literaturze przedmiotu zaprezentowane zostały różne stanowiska, zarówno aprobujące powyższą wykładnię, zob. K. Tarkowska, *Glosa do uchwały SN z dnia 21 grudnia 1999 r.*, sygn. I KZP 44/99, „Prokuratura i Prawo” nr 6, 2000, s. 110, jak i odmienne, zob. B. Kurzępa, *Glosa do uchwały SN z dnia 21 grudnia 1999 r.*, sygn. I KZP 44/99, OSP nr 6, poz. 95, 2000, s. 315.

²⁸ J. Kościrzyński, *Świadek koronny w świetle nowych regulacji*, „Prokuratura i Prawo” nr 4, 2007, s. 62-63.

zniesiono podnoszony przez ekspertów problem niepełnego obrazu przestępczej działalności członków grupy lub związku, na gruncie bowiem uprzednio obowiązującej ustawy o świadku koronnym, nie miał on obowiązku składać zeznań na okoliczność popełnionych przestępstw spoza katalogu.

3. Świadek koronny

Art. 2 ustawy o świadku koronnym²⁹, wprowadzona została legalna definicja świadka koronnego, zgodnie z którą jest nim podejrzany, który został dopuszczony do składania zeznań w charakterze świadka. Z definicji jasno wynika, że może nim być wyłącznie podejrzany – w rozumieniu przepisów art. 71, 74 i 308 Kodeksu postępowania karnego (kpk) – o przestępstwo określone w art. 1 u.ś.k. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że treść wyjaśnień przyszłego świadka koronnego powinna być na tyle wartościowa, że dla dobra wymiaru sprawiedliwości warto zaproponować mu pewnego rodzaju układ, na którego mocy nie poniesie on odpowiedzialności karnej³⁰. Zgodnie z treścią art. 9 u.ś.k. *sprawca nie podlega karze za przestępstwa lub przestępstwa skarbowe określone w art. 1, w którym uczestniczył i które jako świadek koronny ujawnił w trybie określonym niniejszą ustawą*³¹. Zaproponowanie wspomnianego układu nie jest możliwe wobec podejrzanego, który w związku z udziałem w przestępstwie lub przestępstwie skarbowym, o jakich mowa w art. 1 u.ś.k. (w przypadkach wymienionych w art. 4 u.ś.k.):

- 1) *usiłował popełnić albo popełnił zbrodnię zabójstwa lub współdziałał w popełnieniu takiej zbrodni;*
- 2) *nakłaniał inną osobę do popełnienia czynu zabronionego, określonego w art. 1, w celu skierowania przeciwko niej postępowania karnego;*
- 3) *kierował zorganizowaną grupą albo związkiem mającym na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego*³².

Ustalenie, że podejrzany dopuścił się wymienionych przestępstw wyklucza możliwość wystąpienia podejrzanego w roli świadka koronnego. Świadkiem koronnym może natomiast - na mocy u.ś.k. - zostać osoba, na co zwraca uwagę Z. Rau, która: *popełniła zabójstwo, ale w innej grupie, bądź zabójstwo samoistnie. Inną rzeczą jest, że oczywiście za tamto zabójstwo będzie odpowiadać karnie i będzie odbywać wyrok pozbawienia wolności orzeczonej przez sąd. Podsumowując, w świetle obowiązującego prawa nie jest wcale powiedziane, że żaden zabójca nie może zostać świadkiem koronnym*³³.

Przyczyny podmiotowego ograniczenia ustawy o świadku koronnym były stosunkowo intensywnie komentowane przed nowelizacją ustawy w 2006 r. Szczególnie podnoszono, że zakres podmiotowy stosowania ustawy o świadku koronnym powinien zostać rozszerzony poprzez usunięcie zapisu punktu 3 art. 4 pierwotnego brzmienia u.ś.k.³⁴. Przywódcy grup i związków przestępczych posiadają bowiem – jak zauważa J. Kościerzyński – najlepszą wiedzę na temat przestępczej działalności grup i zwią-

²⁹ Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku...

³⁰ L. Parzycki w: *Przestępczość zorganizowana. Świadek...*, s. 487.

³¹ Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku...

³² Tamże.

³³ Z. Rau, *Instytucja świadka koronnego w świetle wyników przeprowadzonych badań*, w: *Przestępczość zorganizowana. Świadek ..*, s. 567.

³⁴ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002, s. 202.

ków przez nich kierowanych, dlatego mogliby być idealnymi kandydatami na świadków koronnych³⁵. Pomimo, że formułowane postulaty wydają się logiczne i trafne, choć budzą wątpliwości natury moralnej, w aktualnym stanie prawnym świadkiem koronnym w dalszym ciągu nie może być podejrzany, który kierował zorganizowaną grupą albo związkiem³⁶. W odróżnieniu od pierwotnego brzmienia ustawy, świadkiem koronnym może być podejrzany, który zakładał zorganizowaną grupę albo związek. W praktyce może zaistnieć sytuacja, że ten sam podejrzany zakładał i kierował zorganizowaną grupą albo związkiem – okoliczność taka oczywiście wyklucza możliwość uzyskania przez podejrzanego statusu świadka koronnego. Komentując zmiany art. 4 omawianej ustawy, J. Kościerzyński podkreśla, że spór o zakres kompromisu społecznego między ściganiem sprawców przestępstw a koniecznością zwalczania najbardziej niebezpiecznych form przestępczości wyznacza ustawodawca, wskazując granice, kiedy można, a kiedy nie odstąpić od zasady legalizmu na rzecz zasady oportunistycznego procesowego³⁷.

4. Dopuszczenie dowodu z zeznań świadka koronnego

Zgodnie z art. 3 u.ś.k. dowód z zeznań świadka koronnego może być dopuszczony po łącznym spełnieniu następujących warunków:

- 1) *do chwili wniesienia aktu oskarżenia do sądu jako podejrzany w swoich wyjaśnieniach:*
 - a) *przekazał organowi prowadzącemu postępowanie informacje, które mogą przyczynić się do ujawnienia okoliczności przestępstwa, wykrycia pozostałych sprawców, ujawnienia dalszych przestępstw lub zapobieżenia im,*
 - b) *ujawnił majątek swój oraz znany mu majątek pozostałych sprawców przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, o których mowa w art. 1;*
- 2) *podejrzany zobowiązał się do złożenia przed sądem wyczerpujących zeznań dotyczących osób uczestniczących w przestępstwie lub przestępstwie skarbowym oraz pozostałych okoliczności, o których mowa w pkt 1 lit. a, popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego określonego w art. 1³⁸.*

Dopuszczenie dowodu z zeznań świadka koronnego można uzależnić od zobowiązania się podejrzanego do zwrotu korzyści majątkowej odniesionej z przestępstwa lub przestępstwa skarbowego oraz naprawienia szkody nimi wyrządzonej³⁹.

Z czynności, o których mowa w art. 3 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 u.ś.k., sporządza się protokół, w którym należy zamieścić wzmiankę o pouczeniu podejrzanego o treści

³⁵ J. Kościerzyński, *Świadek koronny w świetle nowych...*, s. 68-69.

³⁶ „W zorganizowanych grupach przestępczych symptomatyczna jest walka o „władzę”, w związku z czym dość często, po eliminacji lidera założyciela, grupa przestępcza działa dalej pod przewodnictwem innej osoby. Ponadto z praktycznego punktu widzenia bardzo trudno jest jednoznacznie określić, kto imiennie założył zorganizowaną grupę przestępczą. Natomiast wskazanie osoby kierującej zorganizowaną grupą przestępczą zdaje się być precyzyjniejsze do określenia. To osoba kierująca daną grupą odpowiada za jej działalność i dlatego nie powinna mieć możliwości korzystania z dobrodziejstw ustawy, uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 22 lipca 2006 r. o zmianie ustawy o świadku koronnym, str. 6.

³⁷ J. Kościerzyński, *Świadek koronny w świetle nowych...*, s. 69.

³⁸ Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku..., art. 3.

³⁹ W uzasadnieniu projektu ustawy z 22 lipca 2006 r. o zmianie ustawy o świadku koronnym podnosi się, aby organy ścigania w praktyce zawsze, kiedy jest to możliwe, uzależniały dopuszczenie dowodu z zeznań świadka koronnego od zobowiązania się do zwrotu korzyści majątkowych oraz naprawienia szkody, www.senat.gov.pl/k6/dok/sejm/015/651.pdf, s. 5.

art. 10 i 11 ustawy o świadku koronnym⁴⁰. Wszystkie czynności dowodowe z udziałem podejrzanego, od którego przyjęto zobowiązanie określone w art. 3 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 u.ś.k., przeprowadza prokurator⁴¹. Po przyjęciu do protokołu zobowiązania, prokurator prowadzący postępowanie lub je nadzorujący niezwłocznie przesłuchuje podejrzanego co do okoliczności warunkujących wydanie przez sąd postanowienia w przedmiocie dopuszczenia dowodu z zeznań świadka koronnego oraz wykonuje inne niezbędne czynności. Przed wystąpieniem do Prokuratora Generalnego w celu uzyskania zgody na wystąpienie do sądu o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka koronnego, prokurator nadzorujący śledztwo lub je prowadzący przedstawia podejrzanemu zarzuty popełnienia wszystkich przestępstw, których podejrzanym się dopuścił i które ujawnił, składając wyjaśnienia w trybie i na zasadach określonych w ustawie o świadku koronnym, a następnie w miarę potrzeby uzupełniająco przesłuchuje⁴².

Po zgromadzeniu materiałów w zakresie, o jakim mowa w art. 3 u.ś.k, prokurator nadzorujący postępowanie lub je prowadzący, po uzyskaniu zgody Prokuratora Generalnego, występuje z wnioskiem do sądu okręgowego właściwego dla miejsca prowadzenia postępowania przygotowawczego o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka koronnego. Warto podkreślić, że czynność ta znajduje się w wyłącznej kompetencji prokuratora, a nie ABW czy Policji.

Sąd, na podstawie danych zawartych we wniosku i materiałach zgromadzonych w sprawie, bada, czy zachodzą warunki wskazane w art. 1, 3 i 4 u.ś.k. Przed wydaniem postanowienia sąd przesłuchuje podejrzanego co do okoliczności, o których mowa w art. 3 ust. 1 i 2 u.ś.k. W przesłuchaniu może brać udział obrońca podejrzanego, przy czym jego dopuszczenie do udziału w czynności uzależnia się od żądania podejrzanego. Zawiadomienie obrońcy o planowanej czynności z udziałem podejrzanego jest obowiązkowe tylko wówczas, gdy podejrzanym złoży takie żądanie. Termin i sposób wykonania zobowiązania z art. 3 ust. 2 określa także sąd. Postanowienie w przedmiocie

⁴⁰ Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym...: art. 10 ust. 1. Przepisów art. 9 nie stosuje się, jeżeli świadek koronny w toku postępowania: 1) zeznał nieprawdę lub zataił prawdę co do istotnych okoliczności sprawy odmówił zeznań przed sądem, 2) popełnił nowe przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, działając w zorganizowanej grupie albo związku mającym na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, 3) zataił majątek, o którym mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1 lit. b., art. 11. Ust. 2. W wypadku określonym w ust. 1 prokurator podejmuje zawieszony postępowanie. Ust. 3. Prokurator podejmuje zawieszony postępowanie, jeżeli zostały ujawnione okoliczności, o których mowa w art. 4. Ust. 4. Prokurator może podjąć zawieszony postępowanie, jeżeli świadek koronny popełnił nowe przestępstwo umyślne lub umyślne przestępstwo skarbowe albo nie wykonał zobowiązania, o którym mowa w art. 3 ust. 2. Ust. 5. Na postanowienie o podjęciu zawieszony postępowania świadkowi koronnemu przysługuje zażalenie do sądu, o którym mowa w art. 5 ust. 1. Art. 11 ust. 1. Postępowanie wznawia się, niezależnie od podstaw określonych w art. 327 § 2 Kodeksu postępowania karnego, jeżeli w ciągu 5 lat od uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania na podstawie art. 9: 1) świadek koronny popełnił nowe przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, działając w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, 2) zostały ujawnione okoliczności świadczące o tym, że świadek koronny świadomie nie wykonał obowiązku, o którym mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1 lit. b lub ust. 2. Ust. 2. Jeżeli świadek koronny, w ciągu 5 lat od uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania na podstawie art. 9, popełnił nowe przestępstwo umyślne lub umyślne przestępstwo skarbowe, postępowanie to można wznowić. Ust. 3. Na postanowienie o wznowieniu postępowania świadkowi koronnemu przysługuje zażalenie do sądu, o którym mowa w art. 5 ust. 1.

⁴¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. Regulamin wewnętrzny urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury, Dz.U. z 2010 r., Nr 49, poz. 296.

⁴² Tamże.

dopuszczenia dowodu z zeznań świadka koronnego sąd wydaje w terminie 14 dni od wpływu wniosku. Na postanowienie prokuratorowi przysługuje zażalenie.

W przypadku gdy prokurator prowadzący lub nadzorujący postępowanie przygotowawcze nie zdecyduje się na wystąpienie z wnioskiem o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka koronnego, wydaje w tym przedmiocie postanowienie i zapoznaje z jego treścią podejrzanego. Powodem, dla którego prokurator nie występuje z wnioskiem, może być np. stwierdzenie przesłanek negatywnych wymienionych w treści art. 4 u.ś.k., niska wiarygodność wyjaśnień podejrzanego wynikająca z braku możliwości ich pozytywnej weryfikacji bądź przekazane przez podejrzanego informacji nie dotyczących czynów wymienionych w art. 1 u.ś.k. W przypadku wydania przez prokuratora postanowienia o odmowie wystąpienia z wnioskiem o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka koronnego lub wydanie przez sąd postanowienia o niedopuszczeniu dowodu z zeznań świadka koronnego, wyjaśnienia podejrzanego, o których mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1 i art. 5 ust. 3, nie mogą stanowić dowodu. W takiej sytuacji czynności przeprowadzone na zasadach i w trybie określonym w ustawie o świadku koronnym uważa się za niebyłe. W tym zakresie obligatoryjnymu zniszczeniu podlegają następujące dokumenty:

- 1) *postanowienie o przedstawieniu zarzutów wydane w oparciu o wyjaśnienia, o których mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1;*
- 2) *protokoły zawierające wyjaśnienia i oświadczenia podejrzanego, o których mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1 i art. 5 ust. 3;*
- 3) *wnioski prokuratora sporządzone na podstawie art. 5 ust. 1⁴³.*

Po uprawomocnieniu się postanowienia sądu o dopuszczeniu dowodu z zeznań świadka koronnego i wyłączeniu wobec podejrzanego materiałów do odrębnego prowadzenia, w sprawie przeciwko pozostałym sprawcom prokurator niezwłocznie przesłuchuje osobę wskazaną w treści postanowienia sądu okręgowego w charakterze świadka z uwzględnieniem treści art. 8 u.ś.k. Wyłączone do odrębnego prowadzenia postępowania ulega zawieszeniu do czasu prawomocnego zakończenia postępowania przeciwko pozostałym sprawcom. Zgodnie z art. 7 ust. 2 u.ś.k. na postanowienie o zawieszeniu nie przysługuje zażalenie. W stosunku do tego postępowania, w ciągu 14 dni od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie przeciwko tym sprawcom, których udział w przestępstwie świadek koronny ujawnił oraz przeciwko którym zeznawał, prokurator wydaje postanowienie o umorzeniu.

Jeżeli w toku postępowania świadek koronny:

- 1) *zeznał nieprawdę lub zataił prawdę co do istotnych okoliczności sprawy albo odmówił zeznań przed sądem;*
- 2) *popęłnił nowe przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, działając w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;*
- 3) *zataił majątek, o którym mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1 lit. b⁴⁴*

prokurator podejmuje uprzednio zawieszono w trybie art. 7 u.ś.k. postępowanie. Zaistnienie opisanych powyżej przesłanek wyłącza niekaralność, o jakiej mowa w art. 9 u.ś.k. przewidującym, że sprawca nie podlega karze za przestępstwa lub przestępstwa skarbowe określone w art. 1, w których uczestniczył i które jako świadek koronny ujawnił w trybie określonym w u.ś.k.

⁴³ Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku..., art. 6.

⁴⁴ Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku..., art. 10.

Podjęcie zawieszono postępowania jest także obowiązkowe w przypadku ujawnienia okoliczności, o jakich mowa w art. 4 u.ś.k. Fakultatywnie postępowanie może być podjęte, w przypadku, gdy świadek koronny popełni nowe przestępstwo umyślne lub umyślne przestępstwo skarbowe, lub nie wykona zobowiązania, o jakim mowa w art. 3 ust. 2 u.ś.k. Na postanowienie o podjęciu zawieszono postępowania, świadkowi koronnemu przysługuje zażalenie do sądu okręgowego, który wydał postanowienie o dopuszczeniu dowodu z jego zeznań.

Przeprowadzając dowód z zeznań świadka koronnego, należy ze szczególną starannością dokonywać jego weryfikacji. W literaturze przedmiotu wielokrotnie podkreśla się, że oparcie aktu oskarżenia, a tym samym całego postępowania sądowego, wyłącznie na zeznaniach świadka koronnego jest niewystarczające⁴⁵. Wszechstronna weryfikacja dowodu z zeznań świadka koronnego, w tym potwierdzenie informacji w drodze przeprowadzenia innych dowodów, jest niezbędna, a tym samym czyni dowód zeznań świadka koronnego wiarygodnym i trudnym do obalenia przez oskarżanych członków grupy i ich obrońców⁴⁶. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na możliwość utrwalenia czynności z udziałem świadka koronnego za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk.

Z uwagi na to, że instytucja świadka koronnego jako dowód procesowy nie należy do powszechnych czynności podejmowanych w większości spraw, może wywoływać obawę u funkcjonariuszy, którzy nie mieli z nią wcześniej do czynienia. W praktyce zastosowanie tego dowodu następczo może trudności, wymagając konkretnych przygotowań i wiedzy już na etapie „podejścia” do kandydata na świadka koronnego⁴⁷. Dlatego też niemal obligatoryjne powinno być nawiązanie kontaktu z funkcjonariuszami z Zarządu Ochrony Świadka Koronnego Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji już na etapie planowania podjęcia rozmów z potencjalnymi kandydatami na świadków koronnych bądź w momencie wystąpienia z taką inicjatywą przez podejrzanego⁴⁸. Czynności

⁴⁵ Zob.: E. W. Pływaczewski, *Świadek koronny jako instrument zwalczania przestępczości zorganizowanej*, „Prokuratura i Prawo”, nr 7-8, 2010, s. 98.

⁴⁶ „Prowadzący postępowanie winien cały czas pamiętać, że wyjaśnienia składa przestępca, którego podstawowym celem jest uzyskanie bezkarności za popełnione czyny oraz zapewnienie sobie ochrony. Przedstawia on przebieg czynów w sposób najwygodniejszy dla siebie. Może prowadzić sobie tylko znaną grę. Dlatego też nie należy bezkrytycznie podchodzić do jego wyjaśnień”, R. Piechura, *Wokół problematyki materiału dowodowego w postępowaniu ze świadkiem koronnym*, w: *Przestępczość zorganizowana. Świadek...*, s. 503. W środowisku zorganizowanych grup przestępczych popełnienie przestępstwa z katalogu, o jakim mowa w art. 4 u.ś.k., jest znanym i skutecznym sposobem na wyeliminowanie możliwości dopuszczenia kogokolwiek z kręgu grupy do składania zeznań w charakterze świadka koronnego.

⁴⁷ Błędy popełnione przez funkcjonariuszy organów prowadzących postępowania przygotowawcze lub prokuratorów na etapie chociażby typowania czy też rozmów z potencjalnymi osobami na świadków koronnych mogą niejednokrotnie negatywnie wpłynąć na ostateczny efekt dopuszczenia dowodu z zeznań świadka koronnego. Z. Rau w artykule prezentującym wyniki badań dotyczących instytucji świadka koronnego przytacza jako przykład prokuratora, który, przesłuchując podejrzanego (tymczasowo aresztowanego) kandydata na świadka koronnego, chciał przekazać teks ustawy o świadku koronnym, aby ten mógł w celu zapoznać się z jej treścią i ją dobrze zrozumieć. Znalezienie tekstu ustawy przez strażników więziennych czy też współosadzonych z celi mogło stanowić ogromne zagrożenie dla bezpieczeństwa kandydata, zob.: Z. Rau, *Instytucja świadka koronnego...*, s. 582. Jako inny przykład można przywołać ujawnianie świadkowi koronnemu materiału dowodowego uzyskanego w drodze przeprowadzenia innych dowodów, w tym w szczególności z udziałem innych osób (świadków, podejrzanych).

⁴⁸ Należy pamiętać, że kandydatami na świadków koronnych mogą być nie tylko osoby, które w prowadzonym postępowaniu przygotowawczym posiadają już status osoby podejrzanego, choć z takimi przypadkami mamy chyba najczęściej do czynienia, ale także kandydatami mogą być osoby, które, działając z różnych pobudek, same mogą zgłosić się do organów ścigania, zawiadamiając o popełnieniu wspólnie z innymi osobami w ramach zorganizowanej grupy przestępczej przestępstw i wyrażając jednocześnie chęć pozostania świadkiem koronnym.

dowodowe z udziałem świadka koronnego nie ograniczają się wyłącznie do przesłuchania jego osoby w charakterze świadka. W zależności od potrzeb, z udziałem świadka koronnego mogą być przeprowadzane inne czynności procesowe prawnie dopuszczone, jak np. konfrontacje, oględziny, przy czym podczas ich przeprowadzenia należy zapewnić świadkowi bezpieczeństwo. Stąd też przy wielu czynnościach wykorzystuje się urządzenia techniczne umożliwiające przeprowadzenie czynności na odległość. Zeznania świadka koronnego nie są objęte żadną klauzulą przewidzianą w ustawie o ochronie informacji niejawnych. Ochronie zgodnie z przepisami podlegają wyłącznie przebieg i treść czynności, o których mowa w art. 3, 5 i 5a do chwili uprawomocnienia się postanowienia sądu o dopuszczeniu dowodu z zeznań świadka koronnego oraz okoliczności dotyczące ochrony lub pomocy, o których mowa w art. 14-20 u.ś.k.

5. Ochrona

Poruszając zagadnienia związane z instytucją świadka koronnego, trudno pominąć temat ich ochrony. Kwestie i okoliczności dotyczące udzielenia i cofnięcia ochrony i pomocy, szczegółowo uregulowane zostały w art. 14-20 u.ś.k. oraz w *Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 18 października 2006 r. w sprawie udzielania ochrony i pomocy świadkom koronnym i innym uprawnionym osobom*⁴⁹. Z zapisów tych wynika, że ochrona udzielana jest w razie zagrożenia życia lub zdrowia świadka albo osób dla niego najbliższych. Zgodnie z § 6 wspomnianego rozporządzenia może ona polegać na ochronie osobistej lub czasowej obecności policjantów w pobliżu osoby chronionej. Co ważne i warte podkreślenia (z punktu widzenia prowadzonego postępowania przygotowawczego) art. 14 ust. 3 u.ś.k. daje również możliwość objęcia ochroną podejrzanego lub osoby dla niego najbliższej przed uprawomocnieniem się postanowienia o nadaniu statusu świadka koronnego. Rozwiązanie to ma szczególne znaczenie w sytuacji, gdy moment nadania statusu świadka z różnych względów odwleka się, a kwestie bezpieczeństwa stają się priorytetowe. Warto wspomnieć, że postanowienie w przedmiocie udzielenia pomocy i ochrony zgodnie z art. 17 u.ś.k. wydaje prokurator na wniosek świadka lub podejrzanego albo z urzędu za zgodą tych osób. Zgodnie z art. 16 i 17 u.ś.k. organem właściwym do wykonywania tych postanowień jest Komendant Główny Policji lub w przypadku osób chronionych odbywających karę pozbawienia wolności - Dyrektor Generalny Służby Więziennej. W art. 16 ustawy szczegółowo uregulowano kwestie związane z momentem objęcia świadka ochroną, wskazując na konieczność złożenia przez niego pisemnego oświadczenia o przestrzeganiu zasad i zaleceń w zakresie udzielonej ochrony i pomocy Komendantowi Głównemu Policji lub Dyrektorowi Generalnemu Służby Więziennej. Zgodnie z § 3 ust. 2 rozporządzenia przesyłają oni prokuratorowi prowadzącemu postępowanie kopię zasad i zaleceń oraz pisemnych zobowiązań, o których mowa w art. 16 ust. 1 ustawy. Natomiast art. 18b wskazuje moment cofnięcia ochrony lub pomocy, warunkując to umyślnym naruszeniem zasad lub zaleceń w zakresie ochrony albo uporczywym uchylaniem się od wykonywania obowiązków ciążących na świadku z mocy ustawy od momentu otrzymania statusu do momentu prawomocnego zakończenia postępowania przeciwko pozostałym sprawcom.

Ograniczony zakres informacji dotyczących ochrony, a przez to całokształtu funkcjonowania programu świadka koronnego, jest ściśle związany z reżimem art. 23 ppkt. 2 u.ś.k., w którym w sposób jednoznaczny wskazano, że okoliczności dotyczące

⁴⁹ Dz.U. z 2006 r., Nr 201, poz. 1480.

ochrony lub pomocy stanowią informacje niejawne w rozumieniu *Ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych*. Mimo to w prasie można przeczytać bardzo wiele na ten temat⁵⁰.

6. Wyłączenie jawności rozprawy

Proces karny kieruje się wieloma zasadami. Jedną z nich jest jawność, którą gwarantuje art. 355 kpk. Jednak w przypadku świadka koronnego kwestie bezpieczeństwa traktowane są priorytetowo. Dlatego też w myśl art. 13 u.ś.k. sąd, na wniosek świadka koronnego złożony przed lub w czasie rozprawy, wyłącza jawność na czas jego przesłuchania. Wyłączenie jawności rozprawy następuje w formie postanowienia. Zgodnie z treścią art. 362 kpk sędzia poucza obecnych na sali o obowiązku zachowania w tajemnicy okoliczności ujawnionych na rozprawie i uprzedza o skutkach niedopełnienia tego obowiązku. Podkreślić należy, że wyłączenie jawności odnosi się nie do stron procesowych, lecz jedynie do publiczności. Oznacza to, że na sali sądowej może pozostać tylko skład orzekający, oskarżyciele, oskarżeni i ich obrońcy. Z tego też względu, wyłączenie jawności nie wpływa negatywnie na ocenę rzetelności prowadzonego procesu, w tym także na wiarygodność zeznań świadka.

7. Zakończenie

Zbliżające się 15-lecie praktycznego zastosowania w polskim postępowaniu karnym instytucji świadka koronnego skłania do podsumowania oraz zlokalizowania i wskazania tzw. słabych ogniw z punktu widzenia prowadzonych postępowań. Na przestrzeni mijających lat dostrzeżono problem, którego skutki najbardziej widoczne były podczas ogłaszania wyroków orzekanych w sprawach, w których zeznawali świadkowie koronni. Zdarzało się, że świadek tuż przed lub na etapie wokandy sądowej wycofywał się ze złożonych wcześniej przez siebie zeznań, doprowadzając w ten sposób do sytuacji kryzysowej lub uznania go przez sąd za niewiarygodnego. Dlatego też, wychodząc naprzeciw podobnym sytuacjom, prowadzący postępowanie powinni rozważyć możliwość zabezpieczenia w przyszłości prawidłowego toku postępowania i śmiało korzystać z możliwości, jakie daje art. 147 kpk, tj. utrwalac wszelkie czynności z udziałem świadka koronnego za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk. Rozwiązanie takie powinno znaleźć wielu zwolenników wśród prokuratorów i prowadzących postępowania w celu zabezpieczenia przed uznaniem świadków koronnych za niewiarygodnych czy też w przypadku zaistnienia okoliczności związanych ze śmiercią świadka koronnego, która w sposób nieoczekiwany może nastąpić przed rozpoczęciem lub w trakcie przewodu sądowego. Zastosowanie takiego rozwiązania jest stałą praktyką wielu państw, w których instytucja świadka koronnego funkcjonuje z dużym powodzeniem.

Analiza ostatnich dziesięciu lat przeprowadzona na potrzeby niniejszego artykułu pokazuje, że problematyka przeprowadzania dowodu z zeznań świadka koronnego powinna być także przedmiotem cyklicznych szkoleń. W ich zakresie należałoby ująć nie tylko prawne aspekty prowadzenia czynności z udziałem świadków koronnych, problematykę weryfikacji ich zeznań, lecz przede wszystkim wiedzę w zakresie praktycznego postępowania z kandydatami na świadków koronnych czy osobami, którym status ten został

⁵⁰ Zob.: uwaga.tvn.pl, *Życie świadka koronnego*, z 18.03.2008, www.mobster.pl/w.interii.pl/A/polscykoronni.htm,

przyznany. Brak podstawowych informacji wynikających z przepisów ustawy ochronie informacji niejawnych może być powodem zaistnienia wielu komplikacji od momentu objęcia osoby stosowną ochroną aż do etapu zakończenia wokandy sądowej.

Dlatego też od pierwszych chwil powstawania tego tekstu ideą, która przyświecała autorkom artykułu było przypomnienie czy też przekazanie w pigułce niezbędnego minimum o instytucji świadka koronnego, tym bardziej, że tekst ten nie jest suchym wywo- dem teoretycznym, ale znajduje swoje oparcie w wieloletnim doświadczeniu zawodowym.

Streszczenie

W artykule przedstawione zostały najważniejsze informacje na temat instytucji świadka koronnego, funkcjonującej w polskim systemie prawnym już blisko 15 lat. Autorki – opierając się na wiedzy teoretycznej oraz własnych doświadczeniach – przedstawiły podstawowe założenia prawne oraz praktyczne aspekty ich stosowania, które są niezwykle ważne ze względu na działania procesowe. W tekście ujęty został krótki rys historyczny ukazujący korzenie instytucji świadka koronnego na świecie i w Polsce. Następnie zaprezentowane zostały podstawy prawne regulujące zagadnienia związane ze świadkiem koronnym, zarówno zakres przedmiotowy stosowania ustawy o świadku koronnym, jak i samą definicję świadka koronnego. Ważną część tekstu stanowią rozważania dotyczące praktycznego stosowania zapisów ustawy – autorki ukazały założenia regulujące dopuszczenie dowodu z zeznań świadka koronnego, założenia i okoliczności dotyczące udzielenia i cofnięcia mu ochrony i pomocy oraz regulacje związane z wyłączeniem jawności rozprawy.

Abstract

The most important information concerning the institution of Queen's evidence which has been existing in the Polish legal system for nearly fifteen years, have been presented in the article. The authors on the basis of theoretical knowledge and their practical experiences have presented the fundamental (basic) legal principles and the practical aspects of their application, which are extremely significant on account of their trial actions. A short historical outline, which shows the roots of the institution of the Queen's evidence in the world as well as in Poland, has been presented. Then the legal basis which regulate the issues connected with the key witness (both the objective range (scope) of applying constitution (act) concerning the key witness, and the definition of the key witness itself) have been depicted. An important part of the text makes deliberations on practical application of the act's regulations-the authors have presented the assumptions which regulate admissible evidence from the key witness's testimony, the assumptions and the circumstances concerning providing and withdrawing him with shelter and help, as well as the regulations connected with the exclusion of the trial's openness (overtness).